

Актуальні проблеми профільного навчання за спортивним напрямом старшокласників

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні пріоритетним напрямом державної політики в розвитку старшої школи є її спрямованість на профілізацію, інтеграцію загальної й допрофесійної освіти. Ці зміни – вимога часу, соціально-педагогічна суть яких полягає в забезпеченні найбільшої особової спрямованості й варіативної освіти, її диференціації та індивідуалізації. Це відповідь на вимоги сучасного суспільства розкрити індивідуальні здібності людини й сформувані на цій основі професійну та соціально компетентну особистість.

Підґрунтям до впровадження профільного навчання в старшій школі стало прийняття Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції профільного навчання в старшій школі, Національної доктрини розвитку освіти, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., на яких ґрунтуються сучасні тенденції вдосконалення освітньо-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Продуктивні тенденції вітчизняного й зарубіжного шляхів профілізації старшої школи, а також об'єктивні вимоги ринку праці свідчать про важливе соціальне значення спортивного напрямку профілізації у зв'язку з проблемою збереження здоров'я населення країни й потребою у висококваліфікованих спеціалістах для її розв'язання.

Фізичне виховання в умовах профільного навчання становить невід'ємну частину навчально-виховного процесу освітнього закладу. Завдання фізичного виховання у профільних класах спортивного напрямку – поєднання реалізації загальновиховних завдань із завданнями спрямованого й спеціального виховання, тобто виховання засобами обраного виду спорту в комплексній взаємодії: надання знань, формування умінь та навичок із фізичної культури; розвиток фізичних якостей й зміцнення здоров'я; формування пізнавальних та творчих здібностей щодо фізичної культури; цілеспрямоване психологічне виховання й удосконалення (моторно-аналітичні функції, диференціація рухів, сприйняття, мотивація досягнень, волевільні якості, відносини), формування громадських та патріотичних почуттів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Низка дослідників [1; 2; 3; 4; 7; 9] указують на підвищення інтересу до покращення стану здоров'я, фізичного вдосконалення та формування фізкультурної освіти учнівської молоді на рівні держави, що зумовлює необхідність відокремлення фізичного виховання як напрямку профілізації навчання старшокласників, який у Концепції профільного навчання визначено як спортивний. Проте досліджувана проблема потребує подальших розробок і вдосконалення.

Завдання дослідження – визначити тенденції розвитку профільного навчання за спортивним напрямом старшокласників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вивчення сучасної науково-методичної літератури та аналіз вітчизняного досвіду підтверджують недостатнє запровадження спортивного напрямку профільного навчання, неоднозначність підходів до його організації та відсутність чітко визначених технологій конструювання змісту спеціальної фізкультурної освіти на старшому ступені загальноосвітньої школи [1; 2; 4; 7].

Потрібно зацентуватися на низці проблем із якісним упровадженням спортивного профілю старшої школи. Ця ситуація потребує підвищеної уваги, оскільки провідними ланками профільного навчання є матеріально-технічне, кадрове та навчально-методичне забезпечення профільних шкіл.

Нині особливо гостро постає проблема забезпечення загальноосвітніх шкіл висококваліфікованими фахівцями в галузі фізичної культури. Це, насамперед, пов'язано з довготривалою практикою підготовки викладачів традиційних профільних напрямів. Практика, що склалась у педагогічних вищих навчальних закладах, формує невисокий соціальний статус викладача фізичного виховання і, як наслідок, спостерігається зниження зацікавленості до цієї професії, стають слабкими та руйнуються традиції вітчизняної школи фізичного виховання. Під впливом сучасних освітніх доктрин ця ситуація повинна докорінно змінитися [7]. Її проблематичність на регіональному рівні підтверджується статистичними даними. Нині в Україні функціонує до 3 % загальноосвітніх навчальних

закладів, де впроваджено спортивний профіль навчання. Отже, за останні роки фізкультурна освіта набагато відстає від інших освітніх спрямувань [2].

Зміст навчальної діяльності зі спортивного профілю загальноосвітньої школи в Україні визначається навчальною програмою [8], яка розробляється відповідно до державних вимог до навчальних програм із фізичного виховання в системі освіти, державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти та освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», затверджених постановою КМУ № 1392 від 23 листопада 2011 р. [5].

Профільне навчання за спортивним напрямом ґрунтується на таких видах підготовки: теоретична, фізична (загальна та спеціальна), технічна, тактична відповідно до обраного виду спорту, що надає можливості підвищити фізичний розвиток і стан здоров'я школярів [1; 4; 11].

Сутністю профільного навчання за спортивним напрямом виступає поглиблене вивчення конкретного виду спорту в загальноосвітній школі за модульним принципом: волейбол, баскетбол, гандбол, плавання, легка атлетика, спортивний туризм й інші, що орієнтує організацію навчального процесу на ознайомлення старшокласників з основними формами професійної діяльності вчителя фізичної культури або тренера з виду спорту, обраного в школі як профільного, на підвищення спортивної майстерності в обраному виді фізкультурно-оздоровчої або спортивної діяльності. Це сприяє розвитку в старшокласників індивідуальних професійних здібностей і розширенню їхніх уявлень про специфіку фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, навчає школярів мислити на професійному рівні вчителя фізичної культури або тренера з обраного виду спорту [3; 4; 6].

Серед завдань і положень спортивного напрямку профілізації в старшій школі одним з головних є створення умов для розвитку індивідуальних здібностей учнів, згідно з їхніми спортивними інтересами. Спортивний профіль передбачає навчання за обраним учнем спортивним напрямом, тому одним із положень є те, що такі заняття мають проходити в груповій формі навчання у вигляді навчально-тренувальних занять, а також за індивідуальним планом (із найбільш обдарованими учнями).

У практичній діяльності головна проблема полягає в тому, що в змісті навчального предмета «Фізична культура» виділяється, насамперед, оздоровча та спортивно-тренувальна спрямованість. При цьому його освітня основа, як правило, випадає з поля зору вчителів фізичної культури, незважаючи на те, що саме вона складає основу змісту будь-якого навчального предмета. У результаті не реалізується глибинна інтегративна сутність цього предмета, пов'язана з розвитком людини. Виникає розрив між фізичною та загальною культурою особистості, що значно знижує потенційні виховні й загальноосвітні можливості предмета «Фізична культура», а також його роль у розв'язанні проблеми здоров'я та фізичного розвитку учнів, їх подальшого професійного самовизначення.

Слід зауважити, що основним акцентом у змісті освіти профільної школи є загальноосвітня підготовка учнів, а далі – спеціалізована поглиблена підготовка до майбутньої професійної діяльності. Отже, профіль навчання складається з базових загальноосвітніх дисциплін, профільних дисциплін й елективних (за вибором) курсів. Цикл профільних навчальних предметів змістовно забезпечує спрямованість конкретного профілю навчання. Вони є обов'язковими для вивчення всіма учнями, які обрали цей профіль, і є складником як інваріативної, так і варіативної компоненти навчального плану. Основна функція курсів за вибором – профорієнтаційна, достатня кількість яких забезпечує визначення учнями напрямку профільного навчання в старшій школі. Орієнтовне співвідношення обсягу базових загальноосвітніх, профільних предметів і курсів за вибором визначається в пропорції 60:30:10.

Як зазначає О. В. Котова [7], профільні предмети вивчаються поглиблено й забезпечують прикладну спрямованість навчання за рахунок інтеграції знань, рухових умінь та навичок, розвитку фізичних якостей, і надають можливість визначити свої схильності для їх застосування в різних сферах діяльності, зокрема професійній.

У процесі профільного навчання за спортивним напрямом значне місце посідають курси за вибором, які створюються за рахунок варіативного компонента змісту освіти. У цьому аспекті слід зосередити увагу на тому, що саме спецкурси поглиблюють та розширюють основний курс предметів відповідно до профілю навчання, надають можливості для організації творчої роботи учнів через систему індивідуальних завдань професійної спрямованості, забезпечують індивідуальні інтереси кожного школяра, а саме:

- поглиблене та розширене вивчення профільних предметів у старших класах;
- формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів, орієнтацію на усвідомлений і відповідальний вибір майбутнього профілю навчання, а в подальшому й професії;

– сприяють вивченню непрофільних предметів і зорієнтовані на вид діяльності поза профілем навчання;

– забезпечують учням умови для здобуття якісної середньої освіти [10].

За даними низки досліджень [2; 4; 11], нагальною в сучасній загальноосвітній школі є профілізація освіти, за спортивним напрямом у контексті європейського вибору держави – це впровадження в навчальні програми таких спецкурсів для учнів старших класів, які б ураховували сучасний соціально-економічний стан держави й тенденції розвитку олімпійського та професійного спорту.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, організація профільного навчання старшокласників в загальноосвітніх навчальних закладах буде ефективною за умов:

– пошуку можливостей оновлення спортивно-матеріальної бази шкіл, здатної забезпечити реалізацію завдань спортивного профілю;

– постійної профорієнтаційної роботи з учнями старших класів із метою підвищення мотивації до здобуття спеціальної фізкультурної освіти;

– розробки навчально-методичних комплексів елективних курсів із метою поглиблення та розширення змісту профільних предметів з урахуванням особливостей соціально-економічної інфраструктури, інтелектуального й культурного потенціалу регіону, інтересів учнів, вимог ринку праці.

Перспективою подальших досліджень профільного навчання ми вважаємо розробку алгоритмів курсів за вибором як засобу професійного самовизначення старшокласників.

Джерела та література

1. Андросова А. П. Організація процесу навчання старшокласників плаванню в профільній підготовці в загальноосвітніх навчальних закладах / А. П. Андросова. // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2011_1_12.pdf
2. Василяшко І. Профільне навчання у старшій школі: стан і проблеми реалізації / І. Василяшко, М. Коваленко, О. Лозова // Управління освітою. – 2012. – Липень. – № 14 (290). – С. 13–16
3. Войтович І. Мотивація старшокласників профільних спортивних класів до занять фізичною культурою / І. Войтович, Т. Гнітецька // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – Вип. 12. – Вінниця, 2011. – Т. 1. – С. 116–121.
4. Ганчева В. І. Проблеми та перспективи профілізації учнів за спортивним напрямом / В. І. Ганчева // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 8. – С. 106–114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_8_15.pdf.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Фізичне виховання в сучасній школі. – 2012. – № 2. – С. 2–5.
6. Зубалій С. Зміст навчальної діяльності старшокласників зі спортивного профілю / М. Зубалій // Здоров'я та фізична культура. – 2008 – № 3. – С. 18–24.
7. Котова О. В. Профільне навчання в старшій школі за спортивним напрямком, його сутність та проблеми / О. В. Котова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1 (7). – С. 48–53.
8. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи. Профільний рівень. – 2010. – 139 с.
9. Педагогічна діагностика в системі фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів : кол. моногр. / [Н. О. Белікова, В. В. Захожий, С. П. Козібродський та ін.]; за наук. ред. д-ра наук з фіз. вих. А. В. Цюся. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – 240 с.
10. Профільне навчання. Авторські програми курсів за вибором і факультативів спортивного напрямку профілізації : зб. прогр. / уклад. Ю. О. Бурцева, Ю. В. Мельничук, І. В. Макущенко, С. М. Волкова. – Донецьк : Витоки, 2010. – 92 с.
11. Ротерс Т. Т. Профільне навчання за спортивним напрямом – сучасна модель реформування системи фізичного виховання школярів / Т. Т. Ротерс // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – Ч. II. – С. 182–187.

Анотації

Важливе завдання фізичного виховання – надання учням знань, формування вмінь та навичок, розвиток фізичних якостей та зміцнення здоров'я, що ефективно можуть здійснюватися в профільних класах спортивного напрямку засобами обраного виду спорту. Завдання дослідження – визначити тенденції розвитку профільного навчання за спортивним напрямом старшокласників. Результати й висновки: організація профільного навчання старшокласників в загальноосвітніх навчальних закладах буде ефективною за умов пошуку можливостей оновлення спортивно-матеріальної бази шкіл, спроможної забезпечити реалізацію завдань спортивного профілю; постійної профорієнтаційної роботи з учнями старших класів із метою підвищення мотивації до здобуття спеціальної фізкультурної освіти; розробки навчально-методичних комплексів елективних курсів для поглиблення та розширення змісту профільних предметів.

Ключевые слова: профільне навчання, старшокласники, спортивний напрям.

Олег Дикий. Проблемы профильного обучения по спортивному направлению старшеклассников. Важные задачи физического воспитания, такие как формирование знаний, умений и навыков, развитие физических качеств и укрепления здоровья, эффективно могут осуществляться в профильных классах спортивного направления средствами избранного вида спорта. Задача исследования – определить тенденции развития профильного обучения по спортивному направлению старшеклассников. Результаты и выводы: организация профильного обучения старшеклассников в общеобразовательных учебных заведениях будет эффективной при условиях поиска возможностей обновления спортивно-материальной базы школ, способной обеспечить реализацию задач спортивного профиля; постоянной профориентационной работы с учащимися старших классов с целью повышения мотивации к получению специального физкультурного образования; разработки учебно-методических комплексов элективных курсов в целях углубления и расширения содержания профильных предметов.

Ключевые слова: профильное обучение, старшеклассники, спортивное направление.

Oleh Dukyi. The Problems of Sports Oriented Studying of Senior Pupils. Important tasks of physical education such as formation of knowledge, abilities and skills and strengthening of health may be effectively realized in profile classes of sports orientation by means of the chosen kind of sport. The objective of the study is to define the tendencies of the development of profile sports oriented studying of senior pupils. The results and conclusions: organization of profile studying of senior pupils in general educational establishments will be effective in the following conditions: search of the opportunities to renovation of sports-material basis of schools which are capable of providing the accomplishment of tasks of the sports specialization; permanent career orientation work with senior pupils in order to enhance the motivation to obtain special physical education; development of the educational-methodological complexes of the elective courses in order to deepen and expand the content of the profile subjects.

Key words: specialized education, senior students, sports orientation.